

Andor László: *Jóléti modellek, európai válságok*

A Progress Alapítvány és a Noran Libro kiadó által 2017-ben elindított *Progress könyvek* sorozata a kezdetektől fogva a magyar társadalom legégetőbb kérdéseit igyekszik megtárgyalni, és e kérdéseket, valamint az ezekre adott válaszokat közérthető formában nem csak szakmai, hanem laikus érdeklődők számára is vitára bocsátani. E sorozatban jelent meg Andor László jelenleg tárgyalt műve is, amely a *Jóléti modellek, európai válságok* címet viseli, és nem kevesebbre vállalkozik, mint az elmúlt 30 év során bekövetkezett gazdasági válságok, valamint a politikai integráció és társadalmi kohézió meggyengülése között rejlő összefüggések feltárására.

Andor mint közgazdász, neves hazai és európai egyetemek előadója – és nem mellesleg mint az Európai Bizottság volt foglalkoztatásért és szociális ügyekért felelős biztosa – kellő szakmai tudással és tapasztalattal rendelkezik a fentebb megnevezett területeket illetően ahhoz, hogy a könyv főbb témáit ne csak szakszerűen és körültekintően, de érthetően is mutassa be az olvasóközönségnek.

A kötet szerkezetét tekintve jól behatárolható egységekre bomlik: valamennyi fejezet önálló és kissé a többitől eltérő témát boncolgat, mindegyik részt egy ismertető jellegű szakmai bevezetés indít, amelyet problémafelvetés követ és megoldási javaslat zár. A könyv ereje abban rejlik, hogy az egyes különálló témakörök mind-mind más területre kalauzolnak el minket, ugyanakkor szorosan összefüggnek, és együtt alkotják a kötet témáját adó globális problémát.

Az első tartalmi egység a jóléti állam mint intézmény történelmi áttekintésével kezdődik, a jóléti államok első igazi leírója a neves dán szociológus, Gøsta Esping-Andersen nyomán. A szerző kiválóan tárja fel az 1970-es, 80-as évek során bekövetkező neoliberais fordulat kiváltó okait, valamint annak következményeit: a jóléti államok fejlődését, majd visszafejlődését a 80-as és 90-es években. A jóléti állam modelljének megingása mellett bemutatja az Európai Szociális Modellt is, annak legfőbb, 1988-as reformjával (I. Delors-csomag), majd a fejezet az Európai Unió négy legfőbb kihívásának – globalizáció, az európai valutaunó, az EU keleti bővítése, valamint a “robotforradalom” – felvázolásával zárul.

A további fejezetekben a szerző ezen témákat fejti ki, valamint az ezek kapcsán felvetődött problémákra születő megoldási javaslatokat ismerteti, a globalizáció elemzésével indítva a sort. A kötet ezen része – Piketty és Atkinson nyomán – példaértékűen mutatja be a neoliberais globalizáció piaci és szociális következményeit, azonban a szerző még véletlenül sem lép ki a mérsékelt baloldali, szociáldemokrata szerepéből, ugyanis a globalizáció, pontosabban a neoliberais globalizáció által okozott társadalmi és gazdasági problémák megoldását a kapitalizmus keretrendszerén belül, annak rendszerszintű kritikája nélkül tárgyalja. Ez a mű során többször is kiütközik: a skandináv jóléti modell például (eredményeihez mérten jogosan) magasztalásra kerül mind szociális, mind gazdasági szempontból, de arról sajnálatos módon nem esik szó, hogy az északi kapitalista modell a

saját társadalmának jólétét csak a globális dél és kelet kizsákmányolása útján tudja tartósan biztosítani. A hasonló radikálisabb gondolatokat ugyan mellőzve, de a szerzőre jellemző jótékony finomsággal mutatja be saját, nem kevés tisztánlátásról tanúskodó gondolatait a globalizáció témakörében, legyen szó migrációról, vagy éppen a globalizáció gazdasági hatásairól.

Utóbbi tárgyalása folytatódik a valutaunióról szóló fejezetben is, amelynek bemutatása során Andor a rá jellemző éleslátással hívja fel az olvasó figyelmét az európai valutaprojekt politikai jelentőségére, valamint paradox jellegére. A valutaunió létrejöttékor Jacques Delors (az Európai Bizottság akkori elnöke) megerősítette ugyan az egységes piac szociális dimenzióját, (az európai közösségi alapok és közösségi költségvetés 1988-as reformjával) a valutaunióét azonban korántsem. A Delors által létrehozott jegybankárokból álló testület megoldotta, hogy az EMU kezdetleges modellje megelőzze a valutaválságok kialakulását, de ezzel együtt megnövelték a fiskális és szociális válságok kialakulásának valószínűségét. A szerző kiválóan foglalja össze a paradoxon jelentőségét: *“...Az egységes piachoz kapcsolódó Delors által elindított szociális jogalkotás nagy jelentőséggel bír, ám annak érvényesülését alássa a Delors által kialakított valutaunió működése, amely szociális értelemben nem egységesít, hanem polarizál...”* Andor e polarizáció hátterét is megadja, az EU tagállamainak retentő diverzitásaként, amely nemcsak kulturális és társadalmi szinten, hanem az eltérő üzleti és szociális modellekben is megnyilvánul. Ennek szemléltetésére az André Sapir-féle hatékonyság/méltányosság modellt alkalmazza: a jövedelmi egyenlőtlenségekkel, valamint a valutaunióba már kezdetektől belekódolt működőképességi hiányosságokkal és az ezekre való megoldási módszerekkel foglalkozik. A valutaunió megreformálását illetően azonban a szerző kijelenti, hogy akármilyen módon kívánjuk megújítani az EMU-t, azt csak szociális párbeszéddel és a partnerség elvének betartása mellett tehetjük meg.

A könyv talán legérdekesebb fejezete a “jövő ablakaival”, azaz a robotizáció, digitalizáció, valamint automatizáció hármásával foglalkozó rész. A jelenlegi trendek ismertetése mellett intézményes válaszokat és alkalmazkodási stratégiákat is bemutat a 21. század társadalmi kihívásaira. A robotizáció és digitalizáció elképesztő mértékű terjedésének vizsgálata során a szerző foglalkozik az egyik, ha talán nem a legégetőbb kérdéssel is: mi lesz akkor, ha jönnek a robotok és elveszik a munkánkat. A munkahelyvesztés fenyegetését Andor részletesen az OECD illetve az ILO által végzett becslések, valamint felmérések alapján elemzi és ad megoldási javaslatot, ismertetve a globális aktorok, köztük az EU hasonló problémák megoldására irányuló stratégiáját. A szerző egyértelműen a humán tőkébe való befektetés, valamint az átképzések és az ebben való állami és közösségi szerepvállalás szükségességét hangsúlyozza a digitális korszakváltás során. Felhívja a figyelmet arra a tényre is, hogy a technikai fejlődés során nem csupán a foglalkoztatottság szintjének fenntarthatósága kérdőjeleződik meg, hanem a jelenlegi és korábban kialakult szociális modellek jövője is. Az egyik legjelentősebb és jelenleg igen népszerű társadalompolitikai megoldási javaslattal, a feltétel nélküli alapjövedelemmel, (FNA) behatóbban is foglalkozik. A FNA bemutatása során ugyan felhívja a figyelmet a különböző ideológiák által elképzelt FNA modellek közötti különbségekre, a téma jelentősége talán részletesebb kifejtést is megkívánt volna, tekintettel arra, hogy mind a jobb, mind pedig a baloldal erőteljesen kacsingat az FNA felé

mint a “robotfrász” okozta probléma megoldására. A fejezetben továbbá szó esik a vállalkozói államról, valamint a jövő innovációs forrásait bemutató különböző elméletekről, de sajnálatos módon a digitális kapitalizmus, mint létező és elképesztően fontos jelenség nem kerül elő. A digitalizáció talán legsötétebb hozadéka az életünket és világunkat valósággal behálózó digitális kapitalizmus, melyet a kapitalizmus csúcsrajárataként kell felfognunk, sajnos nem kerül tárgyalásra. Az internetet és a lassan már az életünket is irányító, adatainkkal kereskedő techóriások, amelyek szabályok és felügyelet nélkül tevékenykednek a kibertérben, ugyancsak a rendszerszintű problémáink közé tartoznak, rendszerszintű megoldásért, kollektív fellépésért kiáltanak. Ahogy a globalizáció, a keleti bővítés vagy más globális problémák esetében, a digitális kapitalizmus által felvetett kérdéseket is mielőbb meg kell válaszolnunk.

Az utolsó előtti fejezet az EU keleti periférikus, félperiférikus tagállamaival – Magyarországgal részletesebben is – foglalkozik. Szó esik a térségre jellemző, uniós belüli fejlődésmodellről, valamint az európai konvergencia programról, ezek sikerességéről, tekintettel a hazánk esetében is jól megfigyelhető “rosszléti rendszerváltásra”. A szerző pontos adatok segítségével mutatja be a rendszerváltás utáni neoliberais gazdaság és társadalompolitika hátrányait, valamint azon tendenciákat, amelyek jelenleg is észlelhetőek az EU keleti tagállamaiban, és összeadódva komoly fejtörést okoznak az egész Uniónak.

A záró fejezetben Andor a nagy egész szempontjából összegzi az eddig érintett problémák hozadékait és kifejti megoldási javaslatait. Elemzi az EU szociálpolitikáját, kellő figyelmet szentelve a kohéziós politikának és a szociális pillérnek, valamint ezek jövőjének, nem csak a következő költségvetési időszakra, de hosszabb távra kitekintve is. A kötet lényegi mondanivalója az, hogy az Európai Unió intézményrendszerének és működésének megújítása esszenciális fontosságú, legyen szó az uniós szociál- vagy gazdaságpolitikáról, azonban ha nem kellő figyelemmel és körültekintéssel nyúlunk az EU jelenlegi működéséhez, az akár többet is ronthat a helyzeten, mint amennyit használ. A mű nem véletlenül ér véget a szociáldemokrata útkeresés taglalásával. Az olvasó ezen a ponton már nemcsak érzi, de a szerzőnek köszönhetően pontosan tudja is, hogy az Európai Unió fentebb kifejtett módon történő reformja kizárólag a szociáldemokrata értékek szem előtt tartásával, társadalmi és gazdasági párbeszéd útján valósulhat meg, hiszen csak egy szolidáris, egyenlő és progresszív Európa képes szembenézni a 21. század globális kihívásaival.

Andor László könyve nem forradalmi alkotás, nem olyan mű, amely meg fogja változtatni a gondolkodásunkat a globális problémákról, vagy arról ahogy a jóléti államokról vélekedünk, de írásának nem is ez a célja. A kötet ugyan nem váltja meg a világot, de terjedelmétől nem várt módon tartalmasan mutatja be a gazdasági válságok és a társadalmi kohézió meggyengülése közötti összefüggéseket, ügyelve arra, hogy érthető maradjon a laikusok és érdeklődők számára, ugyanakkor szakmaiságából semmit se veszítsen – hála a szerző szakmai tudásának, a felhasznált források minőségének, valamint mennyiségének. Talán egyedül a radikalizmus kérhető számon a szerzőn: nem igazán feszegeti a kapitalizmus keretrendszerét, nem vizsgálja a globális problémák kapitalista világrendszerbe való belekódoltságát, a kapitalizmus felelősségét az általa vizsgált jelenségek esetében.

Mindazonáltal Andor László szociáldemokrata identitása a mű egésze során érződik és hangsúlyos, így a könyv az elejétől a végéig hiteles és autentikus marad. A szerző stílusa felettebb olvasmányossá teszi művet, a vizsgált témákat nem csak szakszerűen bemutatja, de saját véleményét rendkívül finoman és professzionális módon fogalmazza meg a könyv egésze során. A kötet tartalmas olvasmányul szolgálhat a téma iránt érdeklődő laikusok számára, emellett kiváló szakmai támpontot és vitaanyagot szolgáltathat szociológusoknak, közgazdászoknak, vagy éppen politikusoknak, akik érdekeltek az európai és magyar szociálpolitikáról szóló viták elmélyítésében, továbbfejlődésében.

Peisz Balázs